

Драматичний етюд Олександра Олеся «По дорозі в казку». Трагічна суперечність між духовністю, мрією й жорстокою дійсністю

Мета: опрацювати зміст етюду, визначити тему, проблеми, розкрити власне розуміння образів-символів, зокрема символ дороги в Казку; дати порівняльний аналіз етюду й поеми І. Франка «Мойсей»; розвивати мислення, мовлення учнів, учити будувати власні висловлювання з приводу порушених проблем у творі; спонукати учнів до осмислення благородства вчинків, які здійснюються заради щастя людей.

Тема сталого розвитку: сприяти розвитку особистості, її соціальної активності; спрямовувати учнів на засвоєння певних соціальних взірців і цінностей; формувати поняття щодо проблеми лідерства, позитивне ставлення до знання як цінності, формувати кругозір; розвинути установки щодо визначення цінностей лідера, до вдосконалення власних рис характеру, до уміння брати на себе відповідальність; вчити учнів приймати рішення, проявляти свою реакцію на події й факти навколишнього світу; допомогти в усвідомленні вибору життєвих цілей, у визначенні стратегії самореалізації та самовдосконалення свого «я».

Тип уроку: урок - психологічне дослідження

Обладнання: текст твору, ілюстрації до творів Т.Шевченка «Гайдамаки», І.Франка «Мойсей», О.Олеся «По дорозі в Казку»; літературознавчий та тлумачний словники, Інтернет-ресурс (онлайн-тестування).

Епіграф. Людину можна знищити, але її неможливо перемогти (Е.Хемінгуей).

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань, умінь, навичок

Як ви думаєте, що поєднує вислови відомих людей?

- *«Не дано стати великим лідером тому, хто хоче зробити все сам або привласнити собі всі заслуги за зроблене» (Е. Карнегі).*
- *«Своєю справою кожен повинен займатися так, ніби допомоги йому шукати ніде» (Д.Галіфакс).*
- *«Великі можливості приходять до всіх, але багато людей навіть не підозрюють, що зустрічалися з ними» (В. Даннінг).*

Які твори української літератури вам відомі, у яких піднімається тема народного лідера, лідерства?

Чим вони вам цікаві?

Що нового хотіли б дізнатися з цієї теми?

2. Повідомлення теми й мети уроку

Сьогодні ми будемо говорити про досить актуальну в наш час тему: лідер і народ. Для того щоб дати об'єктивну оцінку зазначеній проблемі, з'ясуємо, що означають лексеми «лідер», «поводир», «пророк», «народ», «юрба», «маса», «натовп». На основі драматичного етюда О. Олеся «По дорозі в Казку» маємо створити модель-ідеал народного лідера.

Притча про метелика.

У давнину був собі один мудрець, до якого люди приходили за порадою. Усім він допомагав, люди йому довіряли і дуже поважали його вік, життєвий досвід і мудрість.

Якось одна заздрісна людина вирішила знеславити мудреця у присутності багатьох людей. Заздрісник і хитрун придумав цілий план, як саме це зробити: «Я упіймаю метелика й у жмені принесу мудрецю, потім запитаю його: живий у мене в руці метелик чи мертвий. Якщо мудрець скаже, що живий, я стисну щільно кулак, роздавлю метелика й, розкривши долоню,

---

скажу, що наш великий мудрець помилився. Якщо мудрець скаже, що метелик мертвий, я розкрию кулак, метелик вилетить живий і неушкоджений, і я скажу, що наш великий мудрець помилився». Так і зробив заздрісник, піймав метелика і пішов до мудреця. Коли він запитав мудреця, той відповів: (пауза, відповіді учасників: «Який ти сам», «Усе залежить від тебе») «Усе в твоїх руках».

Група «Лінгвісти». Паспорт слів «лідер», «лідерство», «народ», «нація».

Лідер – людина, яка завдяки своїм особистим якостям має переважний вплив на членів соціальної групи. Така людина може здійснювати організацію, мобілізацію, цементування колективу або роз'єднання, дезорганізацію його.

Лідерство – провідний вплив члена групи – лідера – на групу в цілому. Лідерство вивчається у соціальній психології, де виділяються дві основні лідерські ролі, пов'язані з різними аспектами функціонування: діловий лідер, емоційний лідер. Стилі лідерства: авторитарний (лідер діє владно, жорстко); демократичний (свобода дій, рішень, ініціативи); ліберальний (усувається від активного управління, необмежена свобода дій)

Народ — в етнічному вимірі фактично збігається з визначенням поняття етнос. У державно-політичному розумінні — це об'єднання різних етносів, пов'язаних спільністю державно-політичних інтересів, громадянства тощо.

Нація — історична спільність людей, що складається у процесі формування спільності території, економічних зв'язків, мови, етнічних особливостей культури та характеру.

3. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Повідомлення учнів

А) Загальна характеристика драматичної спадщини О. Олесея

Драматична напруга життя, що вривалась у творчість поета, спонукала його

освоювати нові жанри, у яких з більшою експресією можна було висловити почуття й думку. Олесь створює низку драматичних етюдів — «По дорозі в Казку» (1910), драматичні поеми «Над Дніпром» («Весняна казка», 1911), «Трагедія серця» (1911), «Злотна нитка» (1912), «Тихого вечора» (1912), віршована «дума-п'єса» «Хвесько Андибер» (1916), драматична поема «Ніч на полонині» (1941, надр. 1943–1944). Ці твори репрезентують неоромантичний напрям в українській літературі, особливо яскраво визначений творчістю Лесі Українки, а також Спиридона Черкасенка, Василя Еллана-Блакитного, Василя Чумака.

О. Олесь фаховим, професійним драматургом, який писав би для театру, не був. Четверту книгу він назвав «Драматичні етюди» (1914). Це невеликі драматизовані ліричні поеми.

Драматичні етюди та поеми Олександра Олесь основані на фольклорно-міфічному матеріалі, у них протиставляється сіра, гнітюча буденщина високим мріям і пориванням людини. Хоч у цих творах часто не вказується на місце й час дії, персонажі майже не конкретизуються в національній чи соціальній площині, проте символістсько-алегоричні узагальнення не затінують спроектованості в сучасну авторові українську дійсність.

Зрозуміло, самою тематикою, своєрідністю її художньої реалізації твори Олександра Олесь протистояли побутово-етнографічній драматургії XIX ст.», були явищем новаторським.

Наснажені емоційністю, тонким ліризмом, драматичні твори Олександра Олесь виділяються підкресленим психологізмом, що дає підставу відносити їх до тих «драм настрою», які вийшли на перший план у творчості Антона Чехова, Генріка Ібсена, Гергарта Гауптмана. Одне слово, Олександр Олесь залишився ліричним поетом і вдраматургії. В останні роки життя в еміграції О. Олесь створив низку драматичних казок для дітей.

Б) Проблема вождя й маси у світовій літературі

Драматичною поемою «По дорозі в Казку» Олесь вступає в полеміку з популярним російським текстом Максима Горького «Легенда про Данко», що відокремилась від конкретної художньої реальності та претендувала на роль девізу для радикальної інтелігенції не тільки Росії, а й України. У творі домінує тема романтичного героя, який намагається вивести людство із темряви до світла. У казці «буревісника російської революції» романтичний герой гине, розтоптаний юрбою, що поривається уперед до «світлого майбутнього». Можна провести відповідні паралелі між етюдом «По дорозі в Казку», де герой веде людей від безпросвітності до щастя, з раніше написаною драмою норвежця Генріка Ібсена «Бранд», у якій також підносився образ мужнього проводиря, котрий дбає не про себе, а про інших.

2. Колективна робота над змістом твору

- Напочатку твору ми бачимо юрбу людей, як її характеризує автор у ремарці. Що їх турбує найбільше? Окресліть коло їх інтересів.
  - У яких умовах живуть люди?
  - Чи можемо ми цих людей назвати народом? Обґрунтуйте.
  - Чому юрба людей бере на сміх юнака?
  - Чому люди не намагаються знайти дорогу з лісу?
  - Як натовп реагує напершу спробу головного героя знайти дорогу?
  - Чи одразу натовп повірив юнакові, що переконало його в тому, що Він знайшов шлях?
  - Якою описує Він країну Казку?
  - Як змінюється настрій та ставлення людей до головного героя? На яких деталях портрету акцентує увагу автор? Знайдіть підтвердження в тексті.
  - З якими словами Він звертається до юрби, щоб підтримати її віру й упевненість у діях. Наведіть приклади з тексту.
  - Коли й через що головного героя починають мучити сумніви? Як Він поводить себе у хвилини зневіри?
-

- Прочитайте й прокоментуйте уривок від слів: «Учителю! Нам сказали, що ти з дороги збився» до слів: «Я умираю... Я умру.»
- Яке значення має образ хлопчика у творі?
- Як хлопець пояснює, чому юрба втратила право потрапити в Казку?

Проблемне запитання. Чи відповідають риси характеру головного героя твору рисам лідера? Що саме стало причиною того, що мрія не була досягнута? **Складаємо сходишки «Кроки до успіху»**

- Вольовий, здатний долати перешкоди на шляху до мети;
  - настирливий, уміє розумно ризикувати.
  - терплячий (готовий довго і добре виконувати одноманітну, нецікаву роботу);
  - ініціативний і вважає за краще працювати без дріб'язкової опіки.
- Незалежний;
- психічно стійкий і не дає захопити себе нереальними пропозиціями;
  - добре пристосовується до нових умов і вимог;
  - самокритичний, тверезо оцінює не тільки свої успіхи, але і невдачі;
  - вимогливий до себе і іншим, уміє запитати за доручену роботу;
  - критичний, здатний бачити в принагідних пропозиціях слабкі сторони;
  - надійний, тримає слово, на нього можна вважатися;
  - витривалий, може працювати навіть в умовах перевантажень;
  - сприйнятливий до нового, схильний вирішувати нетрадиційні задачі
-

оригінальними методами;

— стресостійкий, не втрачає самовладання і працездатності в екстремальних ситуаціях;

— оптимістичний, відноситься до труднощів як до неминучих і переборних перешкод;

— рішучий, здатний самостійно і своєчасно ухвалювати рішення, в критичній ситуації брати відповідальність на себе;

— здатний міняти стиль поведінки залежно від умов, може і зажадати, і підбадьорити.

Висновок

Якої (яких) сходинок немає в головного героя?

Чи можна без цих рис характеру бути лідером?

Як їх виховати у собі?

Перевірка домашнього завдання випереджувального характеру

1. Група «Театральна». Інценівка уривка драматичного твору

Він.

Юрба (старі, молоді; чоловіки, жінки, діти).

Дівчина.

Окремі голоси з юрби:

— Сьогодні тепло так, що можна не вкриватись.

— Гляди, щоб вранці бігать не прийшлось та грітись.

— А так! Мороз одурювать уміє... Сховається на мить, усі роздягнуться, зрадять, а він на тебе — стриб! Почав кусать і кров морозить в жилах.

— Ет! Що мороз?! В кожух сховайся та й сиди, а от од голоду сховайся!..

— Останній хліб ми доїдаєм... Що далі будемо робити?!

Хлопчик. Я їсти хочу вже й тепер.

— Ми помремо всі з голоду...

— Не бійсь! До смерті ще далеко!..

— А знаєте, я чув, що можна жить любісінько травою і старості діждатись. Адже ж он живиться травою буйвіл, кінь, коза. Коли ми хліб увесьз'їмо, гайда усі на пашу!

— Ну, ти не смійсь! Пасися сам, коли не маєш чим трави наскубти... А нам Бог дав, крім рота, — руки. — Чого ви завелись?! Скажіть ви краще — хіба трава людині не завадить?

— Дарма! Привикнути до всього можна. Авжеж! Як звикне — буде жити.

— Ми на зиму нагорнем гори сіна!

— Що? Й зимувати тут?! Та ми померзнемо.

— Хати збудуєм.

— А чим палити?

— Навколо — ліс! Палити є чим.

— Я не про те кажу, — вогню ми де дістанем? Коли б огонь в нас був, ми б, може, й стежки не згубили...

— У лісі живемо, у лісі й заблудились.

— Ішли вночі.

— В цім лісі завжди ніч — вночі і вдень.

В і н. Ні, ні! В цім лісі жить не можна. Дорогу треба нам шукати!

Сміх.

— Еге, піди та пошукай! Шукали ми доволі... аж ноги покололи...

— Я щоку розірвав.

— Я око виолов.

— А в мене брата задавив ведмідь.

— Піди та пошукай ведмедя.

— Спитай у його. Може, знає він, де простяглась дорога...

— Куди йому питать ведмедя? Він борсука злякався вчора.

Сміх.

Він. Я не злякався! Мені здалось, що вовк ворушиться в кущах...

— Так ти б його за хвіст! Зідрав би з його шкуру, от і було б прикритись чим...

А то поглянь, яка сорочка на тобі. Уся в дірках... Того тебе і дівчина не любе.

Д і в ч и н а. Це я? Так він же ще малий! Йому про це й гадати рано.

— І досі він за мамою сумує... Я чув, як раз вночі він кликав: «Мамо, мамо!»

Сміх.

Висновок

- **Чи може людина чогось у житті добитися. Коли страх за себе не покидає її?**
- **Чому головний герой не зміг бути лідером до кінця?**
- **Чи могли б ви бути лідером?**
- **Які риси характеру лідера у вас притаманні? Як ви працюєте над собою?**

2. Група « Психологи» підготувала матеріал про типи лідерів

Лідер-організатор. Його головна відмінність в тому, що потреби колективу він сприймає як свої власні і активно діє. Причому бере на себе ту частину роботи, яку інші з якихось причин — пасивності, відсутності здібностей, ліні і т.п. — узяти на себе не можуть. При цьому він не перетворюється на «хлопчика на побігеньках», тому що без розпоряджень і команд уміє залучати до справи і інших. Хай навіть ця справа для когось і не вигідна, та зате потрібно колективу.

Лідер оптимістичний і упевнений, що більшість проблем цілком вирішувана. За ним йдуть, знаючи, що він не стане пропонувати марну справу. Уміє переконувати, схильний заохочувати, а якщо і доводиться виразити своє несхвалення, то робить це, не зачіпаючи чужої гідності, і в результаті люди прагнуть працювати краще. Готовий використовувати корисні пропозиції товаришів, що навіть суперечать його власній позиції. Саме такі люди завжди на виду в будь-якому неформальному колективі, починаючи від компанії

на заміській прогулянці до серйозної суспільної організації, що не встигла ще обрости бюрократичним апаратом.

Лідер-творець. Привертає до себе перш за все здатністю бачити нове, братися за рішення проблем, які можуть показатися нерозв'язними і навіть небезпечними. Може поставити задачу так, що вона зацікавить і приверне людей. Не командує, а лише запрошує до обговорення. Проте багато хто сприймає це як наказ і виконує його охоче і безкорисливо. Спілкування з таким лідером лестить самолюбності оточуючих його і тим самим ще більше збільшує їх добровільну залежність.

Лідер-боєць. Вольова, упевнена в своїх силах людина. Першим йде назустріч небезпеці або невідомості, без коливань вступає в боротьбу. Готовий відстоювати те, в що вірить, і не схильний до поступок. Нерідко бере відповідальність за те, що відбувається на його очах, не виправдовуючись тим, що, мовляв, «начальству видніше» або «моя хата з краю». Захоплені його сміливістю, за ним йдуть і інші. Проте такому лідеру деколи не вистачає часу, щоб продумати свої дії і все передбачити. З цієї ж причини може зарахувати у вороги недавнього соратника, не зрозумівши його логіки. «Божевілля хоробрих» — ось його стиль.

Лідер-дипломат. Якби він використовував свої здібності в зло, то його цілком можна б було назвати майстром інтриги. Він спирається на чудове знання ситуації, у тому числі і її прихованих деталей, в курсі пліток і пересудів і тому добре знає, на кого і як вплинути. Не подаючи вигляду, чуйно реагує на все, що згодом можна використовувати. Віддає перевагу довірчим зустрічам в колі однодумців. Дозволяє відкрито говорити те, що всім відомо, щоб відвернути увагу від своїх планів, що не афішуються. Правда, такого ґатунку дипломатія нерідко лише компенсує невміння керувати більш гідними способами.

Лідер-утішник. До нього пнулися тому, що він готовий підтримати у важку

хвилину. Поважає людей, відноситься до них доброзичливо. Ввічливий, попереджувальний, здібний до співпереживання. Він завжди знайде час, щоб вислухати людину, гарантуючи при цьому збереження таємниці. Своїм оптимізмом допомагає повірити в свої сили, чого від нього часто і чекають. Проте він не просто терплячий слухач. Аналізуючи проблему, разом із співбесідником уміє знаходити вихід з складного положення.

3. Онлайн-тестування «Потенціал лідера»

4. Робота в групах

1-ша група

Завдання. Виписати цитати дообразу головного героя. Скласти його образну характеристику.

Цитатний план до характеристики:

1. «Куди йому питать ведмедя? Він борсука злякався вчора».
  2. «Я не боюсь небес! Мої відкриті груди».
  3. «Так, так... Боротись я не вмю, і не дало життя мені у руки зброї. Я слабкий».
  4. «Коли б на землю він дивився, то може б і знайшов, а то він дивиться угору. Збирається усе літати».
  5. «О, коли б міг я іскрами вогняних слів своїх цей ліс проклятий запалити і вам одкрити небо».
  6. «Він демон. Він пророк».
  7. «Де жертви, там і перемога».
-

8. «Згорить — в житті — єдине щастя».
9. «Ви чуєте, як у його голос дрижить? Ви бачите, як жахливо у його бігають очі... Він не знає. Йому здається».
10. «Ранок! Ти засвітив його і сам безсило погасаєш!»

2-га група

Завдання. Виписати цитати до образу юрби. Охарактеризувати натовп.

1. «Дарма! Привикнуть до всього можна».
1. «Смійтесь! Ваш сміх мене минає».
2. «Твій швець не був ніколи внебі, твій швець нікого не здіймав з землі угору, нікого не кликав».
3. «Та ти кажи: ми й лежачи почуєм».
5. «У їх душа як креміль: б'єш крицею по ній, а з неї іскри ллються».
6. «...всі як камені лежать. Не дивиться їм в очі «завтра». Наїлись хліба,— ну, і досить».
7. А завтра кору гризтимуть, а там траву».
8. «На те живем, щоб вік дожити».
9. «Так ви не люди, а страховища якісь! Я вас... боюсь!..»
10. «Розбили голову... Розбили голову. Я умираю».

3-тя група

Завдання. Дослідити композицію, проблематику й жанр твору. Розкрити значення образів-символів: образи лісу, маку, тернового вінка, дороги в Казку, країна Казки. (Робота з літературознавчим словником.)

4-та група

Завдання. Зробити порівняльний аналіз драматичного етюда «По дорозі в Казку» й поеми І. Франка «Мойсей».

Додатковий матеріал

Трагедію революційного проводиря й маси-юрби з її інерцією і вульгарним скептицизмом або, так званім здоровим розумом, глибоко відчувши її в

тодішніх відносинах, поет відтворив у своїй драматичній поемі «По дорозі в Казку», найбільшому і, мабуть, чи не найкращому своєму творі, написаному у 1912 році. У символічному образі шукання стежки в глухому лісі Олесь зумів прозоро й сильно представити складний шлях пошуку ідеалу життя, з гіркотою демонструючи трагічну суперечність між духовністю, мрією і жорстокістю, прагматизмом, обмеженістю пригніченого лихом натовпу: переходи до віри й обожнювання вождя під його самопевним покликком; короткий революційний пафос і раптовий упадок при перших проявах слабкості й вагання «вчителя». Безперечно, такий сюжет не може не викликати асоціації з поемою І. Франка «Мойсей», де ізраїльський народ, шукаючи шлях до обіцяної Богом землі, також легко зрікається свого лідера, втративши віру в світле майбутнє. Але й народ, який ніс у собі рабський дух, не повинен був увійти в Землю Обітовану; через те й водив його Мойсей сорок років пустелею, щоб покоління, яке зазнало рабства, вимерло: колишні раби не можуть бути вільними людьми в обіцяній Богом землі.

Через кілька років Олександр Олесь ще раз звернувся до цієї теми, що, глибоко його займала,— у гарній поезії «Лебідь», де знов-таки символічно показав поводиря, який тільки ціною власної крові зумів відкрити своїй «зграї» шлях до «світлого майбутнього»:

На болоті спала згряя лебедина,

Вічна ніч чорніла, і стояв туман...

Спало все навколо, тільки білий лебідь

Тихо-тихо сходив кров'ю своїх ран...

Олесів поводиря також помирає біля самої брами Казки. Він гине від руки своїх, тих, кого вів за собою. Герой не виявив рис справжнього революціонера — поводиря народу, не зміг бути непохитним до кінця й підтримувати цю впевненість у тих, хто важку хвилину впав у сумнів і виявив хитання, чим посіяв зневіру і розчарування.

Вічна казка, Країна Казки, Земля Обітована з'являлися митцям, коли передчуття невідворотного майбутнього охоплювало суспільство. Довести свій народ до омріяного прийдешнього зможе тільки стійкий борець, справжній провідник нації.

О. Олесь дав українську інтерпретацію сюжету, розцвітив його деталями національної історії. Браму до Країни Казки відчиняє Хлопчик — символ нового покоління, якому творити диво майбутнього дня.

У Олександра Олеся юрба повертає назад, у ліс, на болото, не дійшовши трохи до галявини, звідки вже було видно чарівну й прекрасну Країну Казку. Юрба про це так ніколи й не дізналася. Герой, замордований тими, кого хотів вивести до Казки, помирає, але бачить з узлісся наочно свою мрію. До нього підходить хлопчик, який справді живе в Казці. За О. Олесем, Казка — не для всіх. Принаймні, не для тої жорстокої та темної юрби, що постає як об'єкт творчої активності героя. Висновок поета песимістичний: доки Людина залишається темною та жорстокою, марно шукати шляху до Країни Казки. Чинники світового зла — не в умовах життя, а всередині людини. І водночас фіналдраматичної поеми О. Олеся полишає світле враження, бо Країна Казка виявляється існуючою цілком реально.

4. Узагальнення вивченого матеріалу

— На початку уроку ми дали тлумачення таких понять, як: народ і лідер. Використавши приклади з твору О. Олеся, створіть асоціативні кущі до понять:

Лідер — духовна сила — особистість — благородство вчинків — альтруїзм — самопожертва...

Юрба — маса — безформенна — інстинкти — стадо — злість — злорадство — жорстокість — ...

---Скласти усне висловлювання «Казка життя людства — вимисел чи реальність?»

«Мікрофон»

Продовжіть речення: Щоб успішно досягти мети, треба...

5. Висновок

Багато світових і українських митців у своїх творах намагалися відтворити й розв'язати проблему вождя й маси. О. Олесь у драматичному етюді «По дорозі в Казку» подав інтерпретацію цієї проблеми з погляду людини XX століття. Ви у своїх усних

висловлюваннях намагалися створити ідеал лідера XXI століття. Як бачимо, уявлення пращурів і нащадків збігаються.

6. Оголошення результатів навчальної діяльності школярів

7. Домашнє завдання

Навести приклади з історії, життя про благородні вчинки, що здійснювалися заради щастя людей.
